

בתי המשפט

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: כפי השופטת מוסיה ארד - סגנית נשיא

ה"פ 1096/02

המבקש

בעניין: עיזבון וואקס חיים אלעזר ז"ל
ע"י בייכ עוייד דוד ידיד

נ ג ד

המשיבים

1. האפוטרופוס הכללי ע"י בייכ עוייד הלית אילסר
2. כולל ורשה פולין - קופת רבי מאיר בעל הנס ע"י בייכ עוייד יוסף שחור

פסק דין

1. לפני המרצת פתיחה, בה מתבקש בית המשפט לתת פסק דין הצהרתי לגבי נכס הידוע כ"הקדש האשכנזים" או "חצר ורשה" והמצוי ברח' אל בוסטומי 1 בגוש 30851 חלקה 32 בעיר העתיקה בירושלים (להלן - "הנכס"). בית המשפט מתבקש להצהיר כדלהלן:
 - א. הנכס שייך לעיזבון וואקס חיים אלעזר ז"ל;
 - ב. על האפוטרופוס הכללי לשחרר את הנכס לטובת העיזבון, באמצעות מנהלו, המבקש, עוייד דוד ידיד;
 - ג. ההקדש של בית הדין השרעי בחברון מיום 9 לחודש רמדאן שנת 1318 להגירה (שנת 1900), מזויף וחסר כל תוקף.

עובדות רקע בלתי שנויות במחלוקת

2. הרב חיים אלעזר וואקס ז"ל (להלן - "הרב וואקס"), התגורר בקאליש שבפולין. בשנת 1886 ביקר הרב וואקס בארץ ישראל ובשנת 1889 נפטר הרב וואקס בעירו שבפולין.

7

בתי המשפט

ה'תש"פ 1096/02

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: כב' השופטת מוסייה ארד - סגנית נשיא

המבקש, עו"ד דוד ידיד, הוא יורש על-פי דין (בן ניו) ומנהל עיזבון זמני של הרב וואקס. המשיב 1, האפוטרופוס הכללי, מנהל את הנכס מכוח סעיף 5(א) לחוק הסדרי משפט ומינהל (נוסח משולב), תש"ל-1970. המשיב 2, "כולל ורשה פולין", הוא מוטב שהגיש בעבר בקשה להתמנות כנאמן על הנכס.

3. עד שנת 1967, נוהל הנכס על-ידי הממונה הירדני על רכוש האויב על-פי צו הקניה שהוצא על רכוש האויב בהיותו רכוש של יהודים. בצו ההקניה נרשם הנכס כ"הקדש האשכנזים" ותיק הממונה הירדני של נכס זה, נשא את השם "הקדש האשכנזים". גם בספר המסים הירדני רשום הנכס בבעלות "הקדש האשכנזים".

4. בידי המבקש העתק קושאן משנת 1302 להגירה (1884 ללוח הגרגוריאני או 1886 למאליה) שעבר במשפחתו מדורי-דורות, ואשר נקבע בו כדלהלן:

ינומר 63

בירושלים תו"ב

באב חוטא

חצר

הקרקע והחצר מאלכ המצרים מצד דרשום דרך המלך מזרח חצר עבד אל רבאן אפנדי אל חוסני צפון חצר יורשים עבד אל רחאמן מערב ווקף אבו מדיין שם הקונה חכם חיים לייזער וואקס החוסה תחת ממשלת רוסיא

שם המוכר מישע כאנוס ולולא כאנוס שם העד אפנדי אל כאלדי נקנה בסך 89275 גראש צאג עלה הוצאות 30.892 גראש צאג

בתי המשפט

ה"פ 1096/02

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: כפי השופטת מוסיח ארד - סגנית נשיא

5. במהלך הדיון בהמרצת הפתיחה, עלה בידי המבקש להשיג העתק רישום מספרי רישום המקרקעין בתורכיה המאשר את קניית הנכס ע"י ר' חיים אלעזר (לייזרקה) וואקס משנת 1302 למאליה, היא שנת 1886. העתק זה מתאים (למעט אי-דיוקים מסוימים) להעתק הקושאן הנמצא בידי המבקש לאחר שנשמר והועבר במשפחתו מדור לדור.

6. בידי האפוסטרופוס מצוי שטר הקדש, שנערך בבית הדין השרעי בחברון מיום 9 לחודש רמדאן שנת 1318 להגירה, ובו מצוין, בין היתר, כי בפני בית הדין השרעי הופיע "חכם לייזר קי בן אברהם בן יצחק מעדת האשכנזים נתן רוסייה שזוהה ע"י עיזר בן יצחק בן בנימין האשכנזי, נתן רוסי גם כן, ואברהם בן לייב פילס האשכנזי וחיים בן משה בן הלל האשכנזי, נתני המדינה העותומנית כשכולם מתושבי העיר ירושלים הקדושה, ומתגוררים כעת באופן זמני בחברון, עירו של אברהם אבינו עליו השלום, הצהיר האדון חכם חיים הנ"ל מרצונו הטוב, כשהוא בעל כשרות משפטית מושלמת, שהוא הקדיש ונתן לצדקה מה ששייך לו, מרכושו ובחזקתו (דבר שלו ונתון ברשותו לשלוט בו כרצונו) אשר הגיע אליו בדרך הקניה לפי הקושאנים שיש ביזו שהוצאו מפנקסי הטאבו במחוז ירושלים... הקדיש אותם הקדש מושלם וחוקי ובאופן ברור ומקובל, לא יימכר, לא ימושכן, ולא יופקע, לא יושמד בשום פנים ואופן ולא יושכר, כל זה הקדיש המקדיש את מחצית (1/2) שני הבתים הנזכרים לעיל על עניי עדת האשכנזים הנצרכים ואת החצי (1/2) השני הקדישו על כולל ורשה עדת האשכנזים הנמצאים בירושלים הקדושה והבאים אליה מן הנצרכים, ואחריהם על מי שיבוא אחריהם בתור עניי האשכנזים...".

7

בתי המשפט

ה"פ 1096/02

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: לבי השופטת מוסיה ארד - סגנית נשיא

המחלוקת

7. משהתברר במהלך המשפט, כי הרישום בספרי המקרקעין בתורכיה תואם את העתק הקושאן שבידי המבקש, לא חלקו המשיבים על כך שהרב וואקס הוא קרובו של המבקש, שרכישת הנכס נעשתה על-ידו, שהוא נפטר בפולין בשנת 1889, ושהוא רשום כבעלים של הנכס בספרי המקרקעין בתורכיה. כן אין מחלוקת, כי הנכס המנוהל בידי האפוטרופוס הכללי הוא אותו נכס הנזכר בהעתק הקושאן שבידי המבקש, ובספרי המקרקעין בתורכיה. המחלוקת מצטמצמת לשאלת תקפו ואמינותו של שטר ההקדש: המבקש טוען, כי שטר ההקדש לא נעשה על-ידי הרב וואקס או מי מטעמו, ואילו המשיבים טוענים, כי המבקש לא הרים את הנטל להוכיח טענתו זו.

עיקרי טענות המבקש

8. לטענת המבקש, הרב וואקס, היה מגדולי רבני פולין במאה הי"ט, ובניגוד לאמור בשטר ההקדש, לא התגורר מעולם בתברון או בירושלים. זאת ועוד, בניגוד לרשום בשטר ההקדש, היה שם אביו של הרב וואקס אברהם בן בצלאל, ולא כפי שנרשם בשטר ההקדש, אברהם בן יצחק. יתירה מזאת, הרב וואקס נפטר בקאליש שבפולין עוד בשנת 1889, ובניגוד לרשום בשטר ההקדש, לא יכול היה להיות נוכח בחברון, במעמד עריכת שטר ההקדש בשנת 1900. העובדות הנזכרות לעיל, ומשקלן המצטבר, תומכות, לטענת המבקש, במסקנה כי שטר ההקדש איננו נכון ואין ליתן לו כל תוקף.

עיקרי טענות המשיבים

9. באת-כוח האפוטרופוס הכללי, עו"ד הלית אילסר, שטיעוניה הבהירים והממצים היו לעזר רב, הודיעה, כי לאפוטרופוס הכללי אין מידע ישיר בדבר רכישת הזכויות בנכס או בדבר נסיבות עריכת שטר ההקדש. עם זאת, התופעה של הקדש נכסים על-ידי יהודים בפני בתי הדין השרעים הייתה

בתי המשפט

ה"פ 1096/02

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: כבי השופטת מוטיה ארד - סגנית נשיא

נפוצה במועד בו נערך שטר ההקדש. כמו-כן, העובדה שהשטר נערך בפני בית הדין. השרעי בתברון איננה מצביעה על כך שמדובר בתרמית, שכן בתקופה הרלבנטית, היו מקרים בהם נערכו שטרי הקדש לגבי נכסים בירושלים גם בפני בתי דין שרעים מחוץ לירושלים.

לדעת האפוטרופוס הכללי, סביר להניח שהרב וואקס עצמו, הוא זה שהקדיש את הנכסים לטובת הכלל, וזאת בהסתמך על שניים אלה:
 א. עיון בערך "וואקס היים אלעזר" באנציקלופדיה של הציונות הדתית (חלק שני, הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים, עמ' 188-190), מלמד כי גולת פעילותו של הרב וואקס, קרובו של המבקש, הייתה פעילות למען ארץ ישראל והישוב היהודי בתוכה. הרב וואקס אכן נסע לארץ ישראל בשנת תרמ"ו, ורכש שלוש חצרות בצפון ירושלים (האזור בו נמצא הנכס נשוא הבקשה נחשב בשעתו בצפון ירושלים). הרכישה בוצעה מכספי תרומות והמקרקעין ניתנו לעניי כולל ורשה. בהמשך מסופר על אכזבתו של הרב מהתמרמרות בקרב אנשי הכולל על רכישת הבתים, שכן הם רצו לחלק ביניהם את הכסף. הרב הוכיח אותם על כך ולמרות אכזבתו, לא הקטין מאמציו לטובת עניי ארץ הקודש.

ב. בעיתון "חבצלת" מיום כ"ז בתמוז תרמ"ו, דיווח על ביקורו של הרב וואקס בישראל, וכך בין היתר פורסם בו:

"מלאכתם פה בירושלים היתה כאשר חודעני להקל עול בני כולל פאלען ולהסיר מעל היותר עניים שברם את דאגת בתים למושב, ויקנו למטרה הזאת חצר גדול ועוד שלשה חצרים קטנים, כולם בבאב חאטע - חלק העיר לרוח מזרחית צפונית - במחיר אלף ושלש מאות חמשה ותשעים נאפאלעאן (לערך אחד עשר אלף ומאתיים רובל). הבתים האלה יותנו בגורל למשך שנים להיותר עניים מכולל פאלען והגורל יעשה בפיעטריקאב עת ישוב נשיא הכולל שמה."

בתי המשפט

ח"פ 1096/02

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: כב' השופטת מוסייה ארד - סגנית נשיא

הכרעה

10. אני מקבלת את טענת המבקש, כי על-פי חומר הראיות, הוכיח המבקש על-פי נטל מאזן ההסתברות, ששטר ההקדש איננו מדויק, ולא ניתן לכן להסתמך עליו.

11. כאמור, אין מחלוקת שהרב וואקס, קרובו של המבקש, הוא זה שקנה את הנכס. כן אין מחלוקת, כי הרב וואקס, נפטר בשנת 1889, וכי שטר ההקדש נערך בשנת 1990 בבית הדין השרעי בחברון. עובדות אלה מלמדות בבירור, כי הרב וואקס לא יכול היה לערוך את שטר ההקדש במועד שבו הוא נערך, וזאת בניגוד לאמור בשטר ההקדש. מסקנה זו מתחזקת נוכח התמיהות העולות, בין השאר, מן העובדה שהרב וואקס, בניגוד למצוין בשטר ההקדש, לא התגורר מעולם בחברון או בירושלים, וכי שם אביו לא היה אברהם בן יצחק כפי שנכתב בשטר ההקדש, אלא אברהם בן בצלאל. די בנסיבות אלה, לפי נטל מאזן ההסתברות, כדי לעורר ספק באמיתות שטר ההקדש ולשלול את תקפו.

12. אין להוציא מכלל אפשרות, שהרב וואקס, כפי שצוין במקורות הנזכרים, רכש את הנכסים כדי שישמשו את עניי ירושלים וחורה לעשות כן בביקורו המוזכר בארץ ישראל. כעבור שנים, משנודע בירושלים על פטירתו של הרב וואקס בחו"ל, ביקשו אנשים הנוגעים בדבר לעגן את רצונו הנייל של הרב וואקס במסמך חוקי, ולשם כך הציגו מצג שווא, כאילו הרב וואקס עצמו מתייזב בבית הדין ועורך את שטר ההקדש. ואולם, נסיבות אלה, אין בהן כדי ליצור הקדש חוקי, ולא ניתן לבסס על שטר הקדש כזה כל זכות.

בתי המשפט

ה"פ 1096/02

בבית המשפט המחוזי בירושלים

בפני: כב' השופטת מוסייה ארד - סגנית נשיא

13. לאור האמור לעיל, אני נעתרת לבקשה ומורה כמבוקש. האפוטרופוס הכללי ישחרר את הנכס לידי המבקש, לאחר תשלום החוב בגין שכר הניהול ויתרת החובה בתיק, ומילוי יתר התנאים הקבועים בחוק האפוטרופוס הכללי, תש"ח-1978 והתקנות שהותקנו על-פיו. האפוטרופוס הכללי ימשיך לנהל את הנכס עד לשחרורו.

14. בנסיבותיו הנדונות, אני מורה כי כל צד יישא בהוצאותיו.

ניתן היום, כ' באלול, תשס"ג (17 בספטמבר 2003), בהעדר הצדדים.

מוסייה ארד, שופטת
סגנית נשיא

בית המשפט המחוזי ירושלים (2)

מוסייה ארד, סגנית נשיא

בית המשפט המחוזי בירושלים
ג' א ש ר
למען זה נכתב ומתאים למקור
20/9/03
מאיר ראש